

İnternette Bilgi Kirliliğinde Seçicilikte Bilgi Uzmanlarının Rolü: Belediye Kütüphanelerinde Web’de Paylaşılan Bilgilerin Değerlendirilmesi

Eylül Tat

Ankara Üniversitesi, Türkiye, eylultatt@gmail.com

Prof. Dr. Sacit Arslantekin

Ankara Üniversitesi, Türkiye, sacit.arslantekin@gmail.com

Öz

İnsanlar var olduğu günden bugüne bilgi edinmek için farklı bilgi erişim kanalları kullanmışlardır. Duvarlara çizilen resimlerden papirüslere, kâğıtlardan elektronik yayınlara günbegün farklı formatlarda olan bilgi erişim kanalları süregelmiştir. Çağımızın popüler bilgi erişim kanalı da internet ortamında kayıtlı olan bilgiler için kullanılanlardır. Yerel ve metropol bölgelerde nüfus ve yaşam koşulları fark etmeksizin, çok sayıda insanın bilgi üretme ve bilgi yayma organı haline gelen sanal dünyada paylaşılan bilgiler ve bilgilerin gerçekliği, bilgilerin değerlendirilmesi son derece önem arz etmeye başlamıştır. Bu önem günümüzde pek çok insanın da bir veya birkaç kategoride kendini görebileceği internet bağımlılığı ve buna yönelik hastalıklarla çok daha önemli hale gelmiştir. Küçük bölgelerde yerel halkın bilgiye erişiminde büyük önemi olan belediye kütüphaneleri, internette kayıtlı olan bilginin değerlendirilmesinde insanlara rehberlik etmelidir. Belediye kütüphanelerinin kendilerine ait web sitelerinde, yönlendirmeler yaparak, internet kaynaklarını (resmi veya gayri resmi) kullanıcılarının nasıl değerlendirmeleri gerektiği ile ilgili yol göstermeleri mümkündür. Bu çalışmada Türkiye ve diğer ülkelerdeki literatür tarandıktan sonra belediye kütüphanelerinin web sayfalarından örneklerin seçilip, incelenmesinin ardından, belediye kütüphanelerinin hizmet verdiği kesimi internet üzerinde arama yaparken web sayfalarında nasıl yönlendirdikleri ve internet üzerinde elde ettikleri bilgileri değerlendirme sürecine nasıl etki ettikleri, var olan ve var olması gereken uygulamalar ile ilgili teorik bilgi verilmiştir. Çalışmada webdeki bilgileri değerlendirme sürecinde kriterlerin neler olabileceği saptanmıştır. Sonrasında internette

var olan eksik veya yanlış bilgilerin varlığının bir sonucu olarak ortaya çıkan bilgi kirliliği ve bilgiyi değerlendirme konusunda, bilgi ve/veya enformasyon yöneticilerinin belediye kütüphanesi kullanıcılarında farkındalık oluşturmak için webdeki bilgi hizmetlerinde hangi noktalarda yol göstermeleri gerektiği ortaya konmaktadır.

Anahtar Kelimeler: *Bilgi kirliliği, internetteki bilginin değerlendirilmesi, internet bağımlılığı, internette eksik bilgi, internette yanlış bilgi.*

Giriş

Bilgi toplumu olma yolunda internet kullanımı gün geçtikçe artmaktadır. Ev ve iş yerlerinde internet olmadan çalışmanın mümkün olmadığı bir döneme adım atmış bulunmaktayız. Bunlara ek olarak cep telefonlarında internetin kullanımı ise hayatımızın hemen her anında, ağ üzerinden insanların birbirleriyle iletişimini olanaklı hale getirmiştir. İnternet kullanımının yoğunlaşması, avantajların yanı sıra dezavantajları da beraberinde getirmektedir. Hangi kanal aracılığıyla olursa olsun insanoğlunun her zaman bilgiye ihtiyacı ve merakı vardır. Günümüzde internetin kullanımı, bu açlığı doyurma konusunda görevi en hızlı yerine getiren araçtır. Bu yoğun iletişimin temelinde bilgiye erişmek isteğinin yattığı söylenebilir. Ancak burada dikkat edilmesi gereken nokta, yalnızca bilgiye erişmek değil, erişilen bilginin doğruluğunun ve güvenilirliğinin değerlendirilmesinin daha da önemli olduğudur. Günümüzde kırsal ya da metropol bölgeler arasında sayısal uçurum bağlamında bilgiye erişme konusunda her ne kadar farklı erişim ortamları kullanılsa da, bilgi teknolojilerinin ve internetin olmadığı bölgeler hemen hemen hiç denecek kadar azdır. Halk yediden yetmiş hem daha hızlı ve kolay, hem de popüler olan bir yöntem olarak internet üzerinden bilgiye erişmeyi tercih etmeye başlamıştır. Türkiye’de de halkının yüksek eğitim alma oranı daha düşük olan bölgelerden, yüksek eğitim alan birey oranının daha yüksek olduğu bölgelere kadar her yerde belediye kütüphaneleri halka yön gösterici nitelikte olmalıdır. Özellikle kırsal bölgelerde yaşayan halkın, edinilen bilgilerin doğruluğunu değerlendirme ve bilgiye daha eleştirel ve seçici bir şekilde yaklaşmaları konusunda yönlendirilmeleri gerektiği düşünülebilir. Büyük küçük demeksizin, maddi gelirleri farklılık gösterse bile her insanın teknolojiyle bir şekilde bağı oluşmuş durumdadır ve

insanlar ağırlıklı olarak bilgi edinmek için interneti kullanmaktadır. Bu sebepten, yerel halkın bilgi edinmesi konusunda büyük bir araç olan belediye kütüphaneleri bilgiye erişim sürecinde fiziksel ortamda bilgi hizmeti vermenin yanı sıra, web üzerinden internet kaynakları aracılığıyla hizmet verdikleri bölgelerin yerel belleğini oluşturarak kullanıcılarına hızlı, güvenilir, bilimsel ve bilgi hizmeti sunmayı; hizmet verdikleri kesimi bilgilendirmeyi ve bilinçlendirmeyi amaçlamaktadır. İnternet üzerinde resmi ve/veya resmi olmayan kaynaklar aracılığıyla paylaşılan bilginin ne şekilde değerlendirilmesi gerektiği, o yörenin temel bilgi ihtiyaçlarını karşılamaktan sorumlu olan belediye kütüphanelerince yerine getirilmelidir. İngiltere, ABD ve Avrupa'daki milli kütüphaneler ve üniversite kütüphanelerinin hemen hemen hepsinde kütüphane web sayfalarında araştırmacılar için internet kaynaklarını değerlendirme ile ilgili bilgi verilmektedir. Yurt dışındaki belediye kütüphaneleri olarak değerlendirebileceğimiz halk ve şehir kütüphanelerinin web sayfalarında internet kaynaklarını değerlendirme ile ilgili herhangi bir alana rastlanılamamıştır. Türkiye'de üniversite kütüphanelerinin web sayfalarında bile internetteki bilginin değerlendirilmesi/internet kaynaklarının değerlendirilmesi/webdeki kaynakların değerlendirilmesi ile ilgili bir alan bulunmazken; bu yapı yüksek eğitim alma oranı düşük olan kırsal bölgelerdeki insanlar için belediye kütüphanelerinin web sayfasında kesinlikle dikkat çekecek bir şekilde paylaşılması gereken bir bilgidir. Çünkü dijital çağda insanlar her türlü bilgiye erişmek için interneti kullanmayı büyük kolaylık olarak görmektedirler. İnsanlar gerek günlük olaylarla ilgili bilgi edinirken, gerekse bilimsel çalışmalarını sırasında derin araştırmalar yaparken dünyanın her yerinden bilgi edinebilmektedirler. Bu sebeple elektronik kaynaklar aracılığıyla bilgi edinirken yapılan değerlendirme son derece önem arz etmektedir.

Elektronik Bilgi Kaynaklarının Kullanımı

Geleneksel diye nitelendirebileceğimiz basılı bilgi kaynaklarının yerini gün geçtikçe elektronik bilgi kaynakları almaya başlamıştır. Yoğunlukla kullanılan basılı kaynaklar arasında sayabileceğimiz bibliyografya, sözlük, ansiklopedi, kitap, dergi, broşür, tez, rapor, sempozyum bildirileri, makaleler ve benzerlerinin yanında günümüzde elektronik kitaplar, veri tabanları, web siteleri, sosyal platformlar, forumlar, açık arşivler, mailler, cep telefonu mesajları vb. elektronik kaynaklar;

bilgi üretim, paylaşım ve erişim ortamları olarak hayatımızın merkezine yerleşmiş durumdadır. Elektronik kaynakların günümüzdeki çevrimiçi olarak yoğun kullanımı, bilgiye erişimde ilk tercih edilenin internet olduğu anlamına gelmektedir. Bilgiye ulaşmak için kullanılan bilgi yayım organlarından olan radyo, televizyon ve basılı yayınlardan sonra günümüzün en önemli bilgi yayım organı internet haline gelmiştir. Tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de de internet ve bilgisayar kullanım oranı hızla artmaktadır. TÜİK’in yaptığı araştırmaya göre 2004 yılından 2015 yılına kadar geçen süreç içerisinde internet ve bilgisayar kullanımı; çalışanlarda %20-30’lardan %70-80’lere ulaşırken, çalışmayanlarda ise bu oran 2004’te %10’u geçmezken 2015’te %50’yi bulmuştur (Türkiye İstatistik Kurumu [TÜİK], 2015). Özellikle çalışanların ve eğitim-öğretimine devam edenlerin internet ve bilgisayarı oldukça yoğun kullanması, bilgiye erişim konusunda tercih edilen yayım organının artık internet olduğunun bir kanıtı olarak görülebilir.

Hızlı ve anında iletişim teknolojilerinin gelişimi, internetin kullanımı, iletişimin teknoloji yoluyla etkili bir şekilde kullanılmasına sebep olmuştur (Bozkurt, 2013, s.690). Yoğun bir biçimde kullanılmaya başlayan bu teknoloji devrimi ile bilgi gereksinimini karşılamak isteyen kullanıcı profilinde de bazı farklılıklar ortaya çıkmıştır. Teknolojiyi sonradan benimseyenler (göçmenler) teknolojiyle doğup büyüyenler (yerliler) olmak üzere iki farklı nesil ortaya çıkmıştır (Bozkurt, 2014, s. 514). Dijital yerlilerden dijital göçmenlere kadar hemen herkesin elinde akıllı telefonların bulunması, pek çok bireyin kişisel bilgisayar, dizüstü bilgisayar ya da tablete sahip olması ve uygun fiyatla dünyanın neredeyse her yerinden internete erişilebilir durumda olması, insanları interneti yoğun kullanmaya özendirilmektedir. İletişimin, bilgi ve iletişim teknolojileri aracılığıyla hızlanması, bilgiye çabuk erişilmesine; sürekli yeni bilginin üretilmesi ise güncel bilginin raf ömrünün kısalmasına neden olmakta ve günümüz bireyleri sürekli olarak yoğun bilgiye maruz kalmaktadır (Bozkurt, 2013, s.690). Bilgi ve iletişim teknolojileriyle internetin yoğun kullanımı bazı yeni terimlerin ortaya çıkmasına da yol açmıştır. Örneğin, Prensky dijital yönden güçlendirilmiş insanın belki “Homo Sapiens Digital”, yani dijital insan, olarak adlandırılabilceğini söylemektedir (Pensky, 2009, s.2). Peki ama dijital güçlülük nedir? Bu durum dijital ortamları ve cihazları yoğun kullanmak mı, maksimum kullanımda doğru ve etkin kullanmak mıdır? Bu nokta çalışmamızın diğer

yönleriyle birlikte ele alındığında daha yerine oturacaktır. İnternette doğru bilgi üretmek ve paylaşmak, doğru bilgiye erişmek ve bilginin doğruluğunu değerlendirebilmek son derece önem arz etmektedir. Sanal dünyada yanlış bilginin bilerek ve/veya bilmeyerek paylaşılması bireysel ya da toplumsal problemlere neden olabilmektedir. İnternetin doğru kullanılmaması; aşırı internet kullanımıyla ilgili gerekli tedbirlerin alınmaması ve internet okuryazarlığı konusunda yeterliliğin olmaması; fiziksel, davranışsal ve psikolojik bazı olumsuz durumları ortaya çıkarabilmektedir. Bu yüzden hem aşırı internet kullanımının hem de özellikle yanlış internet kullanıcısı olmanın önüne geçmek gerekmektedir.

Belediye Kütüphaneleri ve İnternet

Belediye kütüphaneleri yerel halkın zaman geçirmek; gazete okumak, dergilere göz atmak; çocukların ise kitap ödünç almak ya da okumak, ödevlerini yapmak ve araştırmalarını yapmaları için kullandıkları mekânlardır. Bu kütüphaneler, metropol bölgelerde bu faaliyetlerinin yanında daha farklı amaçlarla, daha farklı kullanıcılara da hizmet vermeyi hedefleyen yerlerdir. Yukarıda da bahsettiğimiz gibi bilgi teknolojileri ve internetin gelişmesiyle beraber insanlarda internette bilgi edinme alışkanlığı doğmuş ve genelde daha çok tercih edilen yöntem olmuştur. Bu süreçte belediye kütüphanelerinin de internet kaynaklarından bilgi edinen kullanıcılar için hizmet anlayışlarını revize etmeleri gerekmektedir.

Türkiye’de 700’den fazla “Belediye Kütüphanesi” olarak nitelendirilmiş belediyelere ait kütüphane bulunmaktadır. Bunlardan çok azının tam olarak yerel halkın ihtiyaçlarını karşılayabilecek boyutta belediye kütüphanesi olduğunu söylemek mümkündür. Ancak belediye kütüphanelerinin yerel bir topluluğun ortak bilgi ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla hizmet vermesi gerektiği ve daha aktif bir şekilde kullanılması gerektiği herkes tarafından bilinmektedir. Belediye kütüphanelerinin daha aktif kullanılmaya başlanması halka da bilgiye erişme, bilgiyi kullanma ve değerlendirme konusunda daha fazla yardımcı olacaktır. Böyle bir durum, insanların internet üzerinden bilgi edinme davranışını etkileyecek kütüphane web sitelerinin yeterliliği ile yakından ilgilidir. Türkiye’de belediye kütüphaneleri incelendiğinde çok az sayıda belediye kütüphanesinin kendisine ait bir web sitesi bulunduğu görülmektedir. Bunların başında gelenler;

Karabük Zübeyde Hanım İl Halk Kütüphanesi (Kültür ve Turizm Bakanlığı), Buca Belediyesi Halk Kütüphanesi (Buca Belediyesi), Antalya Büyükşehir Belediyesi Doğan Hızlan Kütüphanesi (Antalya Büyükşehir Belediyesi), Konya Büyükşehir Belediyesi Koyunoğlu Şehir Müze ve Kütüphanesi (Konya Büyükşehir Belediyesi), Pursaklar Belediyesi Şehir Araştırmaları Kütüphanesi (Pursaklar Belediyesi), İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı (Kültür Daire Başkanlığı Kütüphane ve Müzeler Müdürlüğü) ve Nilüfer Belediyesine ait Demirci Kütüphanesi (Nilüfer Belediyesi) ve Nilüfer Belediyesi Şiir Kütüphanesi (Nilüfer Belediyesi)'dir. Söz konusu kütüphaneler buldukları bölgenin yerel halkına bilgi hizmeti sunmanın ötesinde bilimsel nitelikte genel ve özel konularda araştırma yapmak isteyen kullanıcılara hizmet vermeyi amaçlamaktadır. Örneğin, Pursaklar Belediyesi Kütüphanesi bir şehir araştırmaları kütüphanesi olarak lisans ve lisansüstü eğitim almış/almakta olan öğrenciler, akademisyenler, şehir yöneticileri, gazeteciler, araştırmacı-yazarlar ve şehir üzerine araştırma yapmak isteyen kullanıcılara hizmet vermektedir (Pursaklar Belediyesi). İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı da yine Türkiye'nin oldukça kaliteli hizmet sunan belediye kütüphanelerinden biridir. Dermesi, kullanıcı hizmetleri ve web sitesiyle Türkiye genelindeki belediye kütüphanelerinden farklı olduğunu ortaya koymaktadır. Nilüfer Belediyesi de farklı konularda hizmet sunan kütüphaneleri ile ön plana çıkan belediye kütüphanelerimizden biridir. Verdiği hizmetlerle halk kütüphanesi, hatta bir üniversite kütüphanesi gibi işlevleri yerine getirmeyi amaçlayan bu kütüphane; hem sosyal hem de bilimsel yönden çeşitli etkinlikler gerçekleştirmektedir. Örnek verilen bu kütüphanelerin yaptıkları etkinlikler, dermeleri, verdikleri fiziksel ve elektronik hizmetler yanında web siteleriyle de diğer belediye kütüphanelerine örnek olabilecek niteliktedir. Ankara'ya baktığımızda, Büyükşehir Belediyesine ait olduğu bilgisi belediyenin web sitesinde verilen Mutlu Kültür Merkezi Kütüphanesi, Hüseyin Gazi Ahmet Ayçiçek Kütüphanesi ve Hanımlar Lokali Kütüphanelerinin ise kendilerine ait bir web siteleri dahi bulunmamaktadır (Ankara Büyükşehir Belediyesi, 2016).

İngiltere, ABD ve Avrupa ülkelerinde halk kütüphanelerini, şehir kütüphanelerini ve küçük yerleşim bölgelerindeki kütüphaneleri, belediye kütüphaneleri olarak değerlendirmek mümkündür. Yurtdışındaki kütüphanelerden Berlin Public Library (Berlin Public Library), Warsaw Community Public

Library (Warsaw CommunityPublic Library), Vienna Public Library (Vienna Public Library), Zentral- und Landesbibliothek Berlin (Zentral- und Landesbibliothek Berlin), Toronto Public Library (Toronto Public Library) kurumlarını belediye kütüphaneleri belediye kütüphaneleri olarak örnek gösterilebilir. Saydığımız bu kütüphanelerin web siteleri incelendiğinde Türkiye'deki bir üniversite kütüphanesine eşdeğer hizmetler sundukları anlaşılmaktadır. Dermeleri, verdikleri fiziksel ve elektronik hizmetler, katalogları ve güncellemeleri açısından nitelikli hizmet veren bu kütüphanelerin web sitelerinde internet kaynaklarını değerlendirme ile ilgili özel bir alan bulunmadığı görülmektedir. Oysaki günümüz bilgisayar ve iletişim teknolojilerinin hızla gelişmesiyle birlikte günlük ve/veya bilimsel bilgilerin bile internet üzerinden erişilmesi söz konusudur. Kütüphaneler fiziksel ortamda doğru bilgiye nasıl erişileceği konusunda kullanıcılarını yönlendirdiği gibi, internet üzerinden genel bilgi edinme (gazete haberleri, sosyal medya haberleri vb.) veya araştırma yaptıkları konularda bilgi sahibi olma (lisans ve lisansüstü eğitimlerde, bilimsel araştırmalar vb.) konusunda da kullanıcılarına bilgi kaynaklarındaki bilgiyi değerlendirme konusunda yol gösterici rolü üstlenmelidir.

Yurt dışında web sitelerinde İnternet kaynaklarının değerlendirilmesi ve bu yönde oluşturulmuş kriterlere yer veren örnek kütüphaneler olarak: George Town University Library (George Town University), University of Illinois at Urbana –Champaign (University of Illinois at Urbana – Champaign), Lee College Library (Lee College Library), Online Library Learning Center (Online Library Learning Center), Virginia Tech University Libraries (Virginia Tech University Libraries), UC Berkeley Library (UC Berkeley Library), Library of Congress (Library of Congress) gibi kütüphanelerin web sitelerinde farklı başlıkların altında webdeki/internetteki bilgi kaynaklarını değerlendirme ile ilgili kriterler belirlenmiştir. Bu kriterlere özellikle kütüphanenin sayfasında yer verilme sebebi, araştırmaları için internetten edindikleri bilgiyi kullananların, hangi kaynağın daha doğru bilgiyi içerdiğini sorgularken eleştirel yaklaşımlarını sağlamaktır. Bunu yalnızca bilimsel araştırma ve çalışmalarda değil, günlük hayatta gereksinim duyulan bilgiler için de söz konusudur. Halka hizmet vermesi beklenen şehir, halk ve belediye kütüphanelerinin de hitap ettikleri kullanıcıların algısına, ilgisine ve ihtiyacına yönelik olarak, internet kaynaklarını değerlendirmeye ilgili rehberlik hizmeti sunmaları

gerekmektedir. Bunu da, halkın dikkatini çekebilecek haberler, örnekler ve yazılar eşliğinde web sitelerindeki yönlendirmeler ile yapmalıdır.

İnternette Bilgi Kirliliği

İnternet kaynaklarındaki bilgiyi kullanırken dikkat edilmesi gereken en önemli husus, bilginin doğruluğunun değerlendirilmesidir. Çünkü bu sınırsız bilgi yığınının içinde çok sayıda doğru olmayan bilgi de bulunmaktadır. Bu bilgiler bilinçli veya bilinçsiz bir şekilde paylaşılmaktadır. Paylaşılan bu yanlış bilgilerle oluşan bilgi kirliliği ise sahtekârlığa, savaşlara, hatta ölümlere bile yol açabilmektedir. Tarihsel olarak bakıldığında, yanıltıcı bilgilendirmenin net bir başlangıç tarihine ulaşmak güçtür (Armağan, 2003, s.184). The Independent muhabiri Rupert Cornwell, yazdığı yazılarda, ABD'nin soğuk savaş ve sonrası yıllarda dezenformasyonu kullanarak nasıl etkili olabildiğine değinmektedir. Yazar bir yazısında şöyle söylemektedir (Rupert, 2002):

“ABD 'dezenformasyon 'un en 'görkemli' örneğini Körfez Savaşı öncesi sergiliyor. 1990'da George Bush, ABD Kongresi'nde 15 yaşındaki bir Kuveytli kızı konuşturuyor. Genç kız, Kuveyt'i işgal eden Iraklı askerlerin kuvözlerdeki prematüre bebekleri nasıl çıkarıp öldürdüklerini, sonra da bu kuvözleri Bağdat'a götürdüklerini anlatıyor. Bu dehşet verici hikâyenin Bush'un harekâta onay almasında etkili olduğu biliniyor. Sonradan bu kızın Kuveyt'in kiraladığı Amerikalı bir halkla ilişkiler şirketi tarafından bulunduğu, Kuveytli bir diplomatın kızı olduğu ve hikâyesinin de yalandan ibaret olduğu ortaya çıkıyor.”

İnternette paylaşılan bilgilerin bilinçli ya da bilinçsiz bir şekilde bilgi kirliliği yaratabileceğine emsal oluşturabilecek bir anısını ünlü köşe yazarlarımızdan biri olan Doğan Hızlan, 52. Kütüphane Haftası'ndaki köşe yazısında okurlarıyla paylaşmıştır (Hızlan, 2016).

“...Kütüphaneleri savunduğumuzda, hemen ardından gelen itirazları siz de bilirsiniz: Şimdi internet var. Yazılı bir kaynaktan sınıması yapılmayan bilgilerin pek çok kişiyi nasıl yanılttığı örnekleri saymakla bitmez. İnternette dolaşan asılsız bilgilerin nelere yol açtığı örneklerinden birini yine yazmalıyım. Bir gün e-postama Gabriel Garcia Marquez'in 'Veda Mektubu' adlı bir metin geldi. Yazarın

temsilcisi Carmen Balcells'i (toprağı bol olsun) tanıyordum, hemen aradım. Marquez'in böyle bir metninin olmadığını söyledi. Ertesi gün durum şöyleydi. Hürriyet hariç birçok gazetede bu mektup yayınlanmıştı. Yıllar sonra yazar hakkında inceleme yapacaklar, sadece internet bilgisiyle yetinirse bu olmayan mektuptan da yararlanacaktır. Bir kez de Metin Üstündağ'ın şiiri Behçet Necatigil'in şiiri diye aylarca internet sitelerinde dolaşmıştı...»

Yanlış bilginin paylaşılması örnekleri sayıca oldukça fazladır ve daha da önemlisi insanların bu bilgilere inanması dünyayı yerinden oynatabilecek güce sahip olduğudur. Bilgi kirliliğinin artan bilgi birikimi ve internetin yaygın kullanımıyla daha da büyüyen bir problem haline geldiği açıkça ortadadır. Son yıllarda da dünyada ve Türkiye'de bu kavramla ilgili çeşitli tespitler ve araştırmalar yapılmaktadır. Örneğin sosyal medya üzerinden yayılan bir takım günlük haberlerin doğru bilgi içermemesi nedeniyle çok sayıda insanın hayatı tehlikeye atılmaktadır. Bu sebeple 7-8 Mayıs 2015 tarihinde İstanbul'da düzenlenen 5. Gıda Güvenliği Kongresi'nde gündeme getirilen konulardan biri de gıdalarla ilgili sosyal medyada var olan bilgi kirliliği olmuştur. Kongrenin sonuç bildirgesinde gıdada bilgi kirliliği için yasal düzenleme talebinde bulunulmuştur. "Bilgi kirliliği ile mücadelede, bilim odaklı yasal düzenlemelere ihtiyaç vardır." Denilmiştir (Gıda Hattı "Gıda Bilgi Platformu", 2015). Yine kimi web sitelerinde insanlar kandırılarak; maddi ve manevi zarara uğratabilecek aldatıcı bilgiler paylaşılmaktadır.

Faydası olmayacak ürünlerin yüksek meblağlarda internet üzerinden satışı ya da ürün satın alan birine, ekranda görünen üründen farklı bir ürün gönderilmesi vb. doğru olmayan bilgilerin bir hayli arttığı ortaya koymaktadır. Lefebvre bir çalışmasında dezenformasyon olgusunun tarih boyunca bilginin sahteleştirilmesi olarak var olduğunu belirtmektedir. Etnik çatışmalar, yapılanlar için günah keçisi çıkartma, güçlü kişilerin yaptıkları için medya desteği yaratma gibi noktalarda dezenformasyonun çok eskilerden beri kullanıldığını belirtmektedir. Bunun yanında bilgi ve iletişim teknolojilerindeki gelişme ve yaygınlık arttıkça bilginin sahteleştirilmesinin de daha kolay bir hale geldiğini, daha büyük kitlelere bu bilginin ulaştırılabildiğini söylemektedir (Lefebvre, 2008, 605). Rupert Cornwell'in örneği verilen ABD'nin soğuk savaş ve sonrası yıllarda yaşanan olay da bu durumu kanıtlamaktadır (Rupert, 2012). Kısacası yanlış bilgi ve yanlış bilginin kasıtlı ve/veya kasıt olmaksızın yayılması hep olmuştur ancak

internet üzerindeki bilgi akışının ve paylaşımın hız ve yoğunluk açısından fazlasıyla artması bu durumu daha tehlikeli bir hale getirmektedir.

Bilgi çağında internet ortamında “şehir efsaneleri” diyebileceğimiz, büyük bir hızla yayılan yanıltıcı bilgilerin önüne geçmek için kamu bilinci oluşturmanın yolları aranmaktadır. Ancak her ne kadar internetteki dezenformasyonun önüne geçilmek istenmesi belirtilse de “şehir efsaneleri” hala çeşitli formatlarda (aldatıcı web siteleri, ve e-posta yoluyla vb.) yayılmaya devam etmektedir (Mohammed, 2012, s.74).

Türkçe 'de dezenformasyon (Fr. Désinformation) olarak tanımlanan bilgi kirliliği; Dil Kurumu'nun Yabancı Sözlere Karşılık Kılavuzu'nda, bilgiyi çarpıtma, kişiyi veya kurumu herhangi bir konuda bilinçli olarak gerçeği sapıtılarak yanlış bilgilendirme olarak tanımlanmıştır (Türk Dil Kurumu [TDK]). Buna ek olarak her ne kadar bu tanımda yer almasa da literatürde bireylerin doğruluğundan emin olmadan bilinçsizce paylaştıkları yanlış bilgiler de bulunduğu ortadadır. Hernon ise "Disinformation and Misinformation through the Internet: Findings of an Exploratory Study" isimli makalesinde dezenformasyonu, yanlış bilgi dürüst hatalar (Misinformation) ya da yanlış yönlendirmek veya kandırmak için kasıtlı olarak yanlış bilgiyi ortaya koymak (Disinformation); şeklinde belirtmiştir (Hernon, 1995, s. 134). Türkçe'ye dezenformasyon sözcüğü Fransızca'dan gelmiştir. Arıkan çalışmasında; enformasyon kirliliğinin iki temel bileşenden oluştuğunu; 'misenformasyon', yani gizli veya art niyet olmaksızın eksik veya hasarlı bilgi ve 'dezenformasyon', yani kötü niyetli olarak ortaya sürülen yanlış, çarpıtılmış, tutarsız veya eksik bilgi olduğunu belirtmiştir (Arıkan, 2009, s.18)

Bilgi bilim alanı ile ilgili önemli bir kaynak olan ODLIS (Online Dictionary of Library and Information Science)'de disinformation, çoğunlukla farklı eylem ve görüşe sahip olanları kandırarak doğru olmayan bilgileri yaymak; dış ilişkilerde ve askeri çatışmalarda düşmanı yanıltmak için kullanılan bir teknik olduğu belirtilmiştir (Reitz, 2004-2014). Disinformation ile karşılaştırıldığında; Misinformation teriminin sözlük anlamının yine hatalı ve yanlış bilgi verme olduğu fakat kasıtlı veya kasit olmadan yanlış bilgilendirme olarak tanımlandığı görülmektedir (Reitz, 2004-2014). Bu iki kavram arasında büyük bir fark olmaksızın bilgi kirliliğini temsil ettikleri bir gerçektir.

Yapılan araştırmalar genellikle Google, Yahoo, Bing gibi arama motorlarından bilgiye ulaşıldığı yönündedir. Bu arama motorları belirli kriterleri kullansa da bilginin doğruluğunu ve eksikliğini test etmemektedir. Bizim beklentimiz internet üzerinden ulaşılan bilgilerin eksik ya da tam olduğunun anlaşılabilesidir. Özellikle gençler ve çocuklar üzerinde belirgin bir Şekilde etkisini gösterdiği düşünülen internetin olumsuz etkileri, belki de ilerleyen süreçte her biri tüm dünya tarafından resmi olarak kabul görmüş hastalıklar olarak değerlendirilecektir.

İnternet Hastalıkları ve İnternetin Olumsuz Etkileri İnternet Bağımlılığı

İnternetin hayatımızda yadsınamayacak olumlu yönleri olmasına karşın bilgi kirliliği nedeniyle olumsuz etkilerinin olduğu da bir gerçektir. İnternet kullanımının yoğunluğu ve getirdiği kolaylıklar beraberinde bazı rahatsızlıkları da gündeme getirmiştir. İnternet bağımlılığı ve ilişkili olarak ortaya çıkmış bazı olumsuz durum, davranış ve alışkanlıkları internet hastalıkları dahilinde ele almak mümkündür. İnternet bağımlılığı, internetin aşırı kullanımının doğal bir sonucunda ortaya çıkmıştır. Belki elle tutulur gözle görülür somut bir hastalık olmadığından, belki de Őimdiye nazaran eski tarihte internetin daha az yaygın olmasından kaynaklı olarak, internet bağımlılığı ile ilgili ilk sylemler çok ciddiye alınmamıştır. 1995’de psikiyatrist Ivan Goldberg PsyCom.net’te esprili bir ileti yayınlamıştır. İletide konu ilgili semptom Şu Şekilde tanımlamıştır (Perdew, 2014, s.25). “İnsanların bilgi edinme konusunda kendilerini tatmin etmek için internette harcadıkları zamanın miktarını belirgin bir biçimde artırma gereksinimidir.” (Wallis, 1997, s.28). Bu düşünce ve sylem kimileri tarafından vesvese ya da saçmalık olarak nitelendirilmiş olsa bile gelecekte ciddi bir tehlikenin insanlara vereceği zararı ngren bir ses olmuştur (Perdew, 2014, s.26). İnternet hastalıkları ve internet bağımlılığıyla ilgili ilk çalışmaları yaptığı bilinen isimlerden biri olan Kimberly Young da 1996 yılında bazı tespitlerde bulunarak teknolojinin yeni bir formu olan bu yeni hastalığın ortaya çıktığını ortaya atmış ve internet bağımlılığını dürtü kontrol bozukluğuna benzetmiştir (Aktaran: Perdew, 2014, s.26).

İnternet bağımlılığı günümüzde hala ABD’de resmi bir hastalık olarak kabul görmüş değildir. Her ne kadar resmiyet kazanmamış olsa bile internet bağımlılığının insanların

yaşamını olumsuz yönde etkileyeceği kabul edilmeye başlanmıştır. ABD ve Avrupa'daki araştırmalar aşırı bilgisayar kullanımının sosyal, psikolojik ve nörolojik problemlerle sonuçlanarak nüfusun yüzde 8.2'si gibi bir kesimi etkileyebileceğini göstermektedir (Cash, Rae ve Steel, 2012, s. 292). Amerika internet kullanımında en büyük yoğunluğun yaşandığı ülke diyebileceğimiz bir durumdadır ancak, hala yeterli uygunlukta olmadığı düşüncesiyle internet bağımlılığı, bağımlılık türlerinden herhangi birinin altında kendine yer edinememiştir. Amerikan Psikiyatri Derneği (APA); 2013 yılında yayınlanan Mental Bozuklukların (DSM-5) Tanısal ve İstatistiksel El Kitabının beşinci baskısında internet bağımlılığını bir ruhsal bozukluk olarak tanımlamamaktadır (American Psychiatric Association [APA], 2013, s.795). Amerikan Psikiyatri Derneği Psikiyatri ile ilgili hastalıkları tanımladığı yayınların yetkesi birçok ülke tarafından doğru kabul edilebilir konumdadır. 2013 yılında çıkarmış olduğu bu edisyon ise psikiyatrinin incili olarak kabul görülmektedir (Dhar, 2013). Her ne kadar resmi olarak otorite olarak kabul edilebilen bir yayın tarafından internet bağımlılığı bir hastalık olarak nitelendirilmese de internete olan bağlılığın gelecekte insanları fazlasıyla etkileyebileceği gerçeğini görmek pek de zor değildir.

ABD'de internet bağımlılığının hastalık olarak kabul edilmemesinin aksine Güney Kore'de internet bağımlılığı ve benzeri durumlar son derece ciddiye alınmaktadır ve çeşitli uygulamalarla bu bağımlılığın önüne geçmek için tedbir almaya çalışmaktadır. Örneğin, Güney Kore'de çocukların disiplinini sağlayabilmek için gönderildikleri "sözde acemi birlik" olarak bilinen, askeri bir yapıymış gibi gösterilen kamp şeklindeki merkezler bulunmaktadır. İnternet bağımlılığı olduğu düşünülen çocuklar ya bu birliklere ya da danışma merkezlerine gönderilmektedir (Perdew, 2014, s.12). Çocukları koruma amacıyla hem aileler hem de hükümet tarafından fiziksel ve psikolojik olarak ciddi rahatsızlıklara sebep olabileceği düşünülen internet kullanımıyla ilgili bir yasa çıkarılmıştır. Nisan 2011'de çıkarılan bu yasa Güney Kore'de Çocuk Koruma Yasası'nın bir parçası olarak Parlamento'dan geçmiştir. Yasaya göre Çevrimiçi Oyun Kapatma (The Online Game Shutdown) olarak ifade edilen bölümde 18.00'dan 06.00'a kadar 16 yaş ve altı çocuklar için oyun merkezlerinin kısıtlanmasını getirmiştir (Perdew, 2014, s.12). Böylelikle çocukların bilgisayar, telefon, tablet başında vakit geçirmeleri önlenerek, uyku düzenlerinin bozulmamasını; interneti

yalnızca gün içinde boş vakitlerinde kullanımlarını sağlayarak, onları internet bağımlılığından korumayı amaçlamışlardır.

Oyun Oynama

Oyun oynama etkinliği özellikle çocuklar için yıllardır var olan bir durumdur. Ancak internet üzerinden oyun oynama etkinliği yalnızca çocukları değil, yetişkinleri de önemli ölçüde etkilemektedir. İnsanlar oyun oynadığı sırada yemek yemeyi, günlük işlerini yapmayı aksatmanın yanı sıra oynadıkları oyunda kimi zaman ilerleme kat etmek için yüklü miktarda paralar da harcamaktadır. Bir bağımlılık haline gelmeye başlayan çevrim içi oyun oynama ile ilgili APA DSM-5'in "Daha Fazla Çalışma Koşulları" bölümünde İnternet Oyun Hastalığı şeklinde bir başlığa yer vermiştir (American Psychiatric Association [APA], 2013, s.795). Bu başlık altında yer alan bilgiye göre bağımlılık niteliği taşıdığı görülen çevrim içi oyunlar insan davranışlarını yakından etkilemekte; yaşantısında yapması gerekenleri ihmal ederek oyun başında çok zaman geçirmelerine neden olmaktadır (Perdew, 2014, s.37). DSM-5'te insanların oyun oynarken, uyuşturucu bağımlılarının beyinlerinde yoğun bir şekilde tetiklenen belirli bir madde ile aynı duruma maruz kaldığı belirtilmektedir (Hiller, 2013). Ciddi boyutta fiziksel ve psikolojik yönden bireyi etkileyen çevrim içi oyun oynama bağımlılığının; sosyal çevreden kendini soyutlama, iletişim bozukluğu/eksikliği, agresif olma, yüz yüze iletişimden kaçınma, halsiz ve uykusuz hissetme durumu gibi olumsuz etkileri olmaktadır.

Çevrimiçi Alışveriş

7/24 alışveriş yapabilme özgürlüğü harcama yapmayı kolaylaştırmaktadır. Çevrim içi alışveriş bireylerde kontrol yanılması ve gizli anlamda bir bağımlılığa yol açabilmektedir (Perdew, 2014, s.67). Günümüzde kadın, erkek, yaşlı, çocuk fark etmeksizin elinin altında interneti olan ve çevrim içi alışveriş yapabilen herkes, normalde alması gerektiğini düşünmediği ürünleri bile satın almaya başlamıştır.

Kumar Bağımlılığı

1980'lerde internet kullanımı yaygın hale gelmeden önce patolojik kumar ya da kumar bağımlılığı zaten kabul görmüş bir hastalıktı. İnternet kullanımının artmasıyla beraber çevrim içi kumar oynama oranı da büyük bir hızla artmış, insanlarda

bağımlılık haline gelmiştir. Çeşitli web siteleri üzerinden oynanan kumar oyunları yüzünden de insanlar para kaybedebilmektedir.

Medya Multitasking

Medya çoklu görev adı verilen durumda bireyler tüm teknolojik gelişmelerin hepsini kontrol etmeye çalışmasıyla ortaya çıkan obsesif kompulsif bir bağımlılık olarak karşımıza çıkmaktadır (Perdew, 2014, s.78). İnsanlar akıllı telefonları her an yanlarında, iş yerlerinde ve evde bilgisayarını kullanarak bunlara ek olarak tablet ya da e-kitap kullanarak teknoloji yığını içinde boğulmaktadır. Bu kadar çok teknolojik cihaza hakim olma isteği takıntılı durumları da beraberinde getirmektedir.

Enformografi (Enfonografi)

Pornografi ve enformasyon sözcüklerinden türetilmiş bu kelime, “bilgi açlığını internette dindirmeye çalışma” olarak tanımlanmaktadır (Özsoy, 2009). Yıldırım ise bu kavramı şu şekilde açıklamaktadır: bir konuyu araştırırken ağacın dal vermesi gibi bir web sitesinden diğerine geçip saatlerce dolaşarak amacından uzaklaşıp ilgili ilgisiz her tür bilgiyi okumaya çalışmaktır”.

Wikipedializm (Wikipedibolizm)

Günün önemli bir kısmını İnternet ansiklopedisi Wikipedia'ya katkıda bulunmak, yazılar yazmak ve metinlerde tashih yapmaya harcamaktır. Wikipedia'daki bilgilere güvenerek onların doğru olduğunu kabul etmek, wikipedia'da gezinmeyi de buna dahil etmek mümkündür.

Blog İfşacılığı

Bilinmemesi ve yayılmaması herkes açısından faydalı olan bilgileri on-line yayınlama merakıdır.

Ego Sörfü

Düzenli aralıklarla internette kendi ismini aratan ve hakkında internette ne gibi bilgilere ulaşıldığını kontrol eden kişilerin yakalandığı rahatsızlıktır.

Siberbondrik (Cyberchondria)

En ufak bir hastalık belirtisinde, doktora gitmek yerine internette tedavi yöntemleri arama. Sanal hastalık hastası olarak da nitelendirilmektedir.

Siberchondria, Hipokondriya (Sağlık Anksiyetesini)¹ şiddetlendiren tıbbi bilgi için tekrarlanan internet araştırmaları fenomenini ifade etmektedir (Aktaran: Fergus, 2015, s.305).

Photolurking

İnternette saatlerce başkalarının fotoğraf albümlerine bakmaya neden olan bir tür takıntılı durumdur.

Google Stalking

Sosyal taciz anlamına gelen bu terim, takıntılı bir şekilde birilerini sosyal ağ üzerinden izleme anlamına gelmektedir. İzlediği kişinin haberi olmaksızın takip edip, sonrasında rahatsızlık verici davranışta bulunmaktır.

Myspace taklitçiliği

İnternette başka bir kişiliğe, başka bir role bürünme takıntısı anlamına gelmektedir. Önceleri takma adlarla yapılan sohbetler için bu durum nispeten normal gibi görünmekteyse de, günümüzde tümüyle gerçekmiş gibi yaratılan bir karakterle sosyal medyada dolaşmak, adeta alter ego'yu(kişinin ikinci şahsiyeti) yaşatmak, sanal kişiliğe can vermek suretiyle, gerçek hayatta karşılığı olmayan kimliksiz kişilikler yaratma durumunu ortaya koymuştur. Belki ideal ben ile gerçek ben arasındaki boşluğu kapatmasıyla en azından terapötik(kendini tehdit altında hissetmemesi, düşüncelerini korkmaksızın ifade etmesi) bir etkisi olabilir (Yıldırım, 2014).

Sosyal Medya Hesaplarının Kullanımı

2012 de yapılan bir araştırmada katılımcıların %29u akıllı telefonları olmadan yaşamayacaklarını söylemektedirler. İnsanlar her 30 dakikada bir telefonlarını kontrol etme ihtiyacı hissetmektedir (Perdew, 2014, s.48). Akıllı telefonların hayatımızı girmesiyle beraber Facebook, Instagram, Twitter

¹ Hipokondriya (Sağlık Anksiyetesi), hastane ve doktorlara sık sık gitme, sürekli ve çok sayıda tetkik yaptırmaktır.
<http://www.peykangokalp.com/yaz-lar/hastal%C4%B1k-fobisi.html> adresinden 26 Mayıs 2016 tarihinde erişildi.

gibi sosyal medya uygulamalarının kullanım oranının artması iletişimde problem yaratacak düzeye gelmiştir. Sosyal platformlarda paylaşılan bilgi hükümetler tarafından yayından kaldırılmadıkça (engellenmedikçe) ya da uygunsuz içerik olmadığı sürece herhangi bir denetimden geçmemektedir. Bu da bireylerin yaşayışını, algısını hatta değer yargılarını bile kaybetmelerine sebep olabilmektedir. Hastalanan, kaza geçiren, bir yakını kaybeden insanlar içinde buldukları durumu (sözde üzüntülerini ve duygularını) sosyal medya üzerinden paylaşmaktadır. Paylaşılan bu durumlar birileri tarafından da beğenilmektedir. Bu paylaşımlar trajikomik durumları ortaya çıkarmaktadır. İntihar etmeden önce Facebook'ta duvar yazısı (veda yazısı) yazan gencin hikâyesi; yine bir başkasının intihar etmeden önce uzun uzun videosunu çekip Youtube'da paylaşması, bu trajikomik bile denilemeyecek son derece üzücü hikâyelere örnek olabilecek niteliktedir.

İnternet Kaynaklarının Değerlendirilmesi

Bilgi yöneticilerinin kaynak değerlendirme, bilgi depolama ve erişim, konu kategorizasyonu gibi alanlarda eğitim almış olmaları; internet aracılığıyla elde edebilecekleri bilgi yığnında kesin isabet ve erişim oranının daha yüksek olması beklentisinin yanı sıra, elde edilen bilginin doğruluğu konusunda da güven yaratmaktadır. Bilgi yöneticilerinin araştırmacılara ve yöneticilere bir karar destek sistemi gibi hizmet verdiğini düşünürsek, bu bilginin doğruluğu ya da eksikliğinin ne denli büyük bir önem arz ettiği daha iyi anlaşılacaktır. Bilgi yöneticileri, internet aracılığıyla erişilen bilgileri kontrol altına almak ve bunlar üzerinde daha seçici bir rol oynamak için, aldıkları eğitimin yanında, yeni teknoloji ve teknikleri yakından izlemekte; hatta bunların oluşmasında görev yapmaktadır. Unutmamak gerekir ki, yanlış veya eksik bilgilere erişilmesi kişi, kurum/kuruluşlar açısından eğitim ve araştırma, sağlık, hukuk, ekonomi, pazar içinde rekabet, sosyal yaşam, siyaset ve benzeri pek çok noktada yaşamsal önem taşımaktadır. Bu durum bilgi yöneticilerinin internet üzerindeki bilginin doğruluğunu test etme konusunda yönlendirici bir rol oynamaları gerektiğini de ortaya koymaktadır.

Fritch'e göre internet kaynaklarını değerlendirme için bazı kriterler oluşturulması gerekmektedir. Bu nedenle önemli olan sorgulanabilir bilginin kökeni ve doğruluğudur. Bazı araştırmacılar her ne kadar basılı bilgi kaynaklarını

değerlendirmeyele elektronik bilgi kaynaklarını değerlendirmenin aynı olduğunu düşünse de Fritch, özellikle internette web sayfalarında sunulan bilgilerin değerlendirilmesi konusunda bazı kriterlerin olması gerektiğini belirtmektedir. Bu kriterler;

- Yazarın yeterliliği ve güvenilirliği: (a) yazarın kimliği (yazarlığı belirlenebilir mi?); (b) yazarın kimliği (derecesi, unvanı, bibliyografik bilgileri, deneyimleri vb.),
- Belgenin güvenilirliği: (a)bilginin doğruluğu gerçeklere mi dayalı? Güvenirlik testi yapılmış mı? Kaynaklar belirtilmiş mi? Doğrulanabilir bilgiler mi kullanılmış? Bilgiler güncel mi?; (b) Bilginin sunum ve biçimi (Sorumlular belirtilmiş mi? Atıfta bulunulmuş mu? Bibliyografya ve kaynakçalar gösterilmiş mi? Bilgi bilinen bir kurum/kuruluş tarafından mı edinilmiş? Basın bilgisi ya da sürüm bilgisi belirtilmiş mi? Site haritası ve izin mevcut mu? Dilbilgisi doğru kullanılmış mı? vb.); (c) Kurumsal kimlik ve yetki (e-posta adresi ya da URL'nin analizi ile bu içerik belirlenir).
- Bir kurum/ kuruluşa bağlı ya da bireysel olarak bariz üyelik (Reklamları dikkate alma, kurumun ana sayfasının linki ve diğer liste ve kaynakların linkleri vb.)
- Bir kurum/ kuruluşa bağlı ya da bireysel olarak kimliği açıklanmamış, anonim bir üyelik mi? şeklinde sıralanmıştır (Fritch, 2001, s. 501). Bütün bu kriterler incelendiğinde genelde pek çok danışma kaynağının değerlendirilme kriterleriyle örtüştüğünü söylemek de çok yanlış olmayacaktır.

Yurt dışındaki bazı üniversite kütüphaneleri ve milli kütüphanelerin web sitelerinde araştırmacılar için internet/web kaynaklarını değerlendirme kriterleri için ayrılmış alanlar incelendiğinde de bazı kriterler saptanabilmektedir. Bu kriterler toplu olarak şu başlıklar halinde kategorize edilmektedir:

İnternet/Web Kaynaklarını Değerlendirme Kriterleri *Yetke*

- Yazar kimdir?
- Yazarın Felsefesi nedir?
- Yazarın uzmanlığı hangi alandadır?

- Yazarın niteliği nedir?
- Yazarın eğitim durumu nedir?
- Yazarın deneyimi var mıdır, varsa hangi alanda deneyimi olmuştur?
- Yazarın çalıştığı kurum/kuruluş nedir?
- Yazarın saygınlığı ne ölçüdedir?
- Yazarın irtibat bilgisi web sitesinde verilmiş midir?
- Yazar bir Kurum ya da kuruluşta mı çalışmakta yoksa bir gruba mı mensuptur?
- Web sitesinde Hakkında/Yazar hakkında daha fazla bağlantıları bulunmakta mıdır?
- Etki alanı soneki (domain)

Kapsam

- Web sitesinde yer alan bilginin araştırma konusuyla ilgisi nedir, içeriği nasıldır?
- Edinilen bilgi araştırma için gerçekten faydalı mıdır?
- Web sitesinden edinilen bilgi başka yerde bulunabilir mi?
- Web sitesinin sınırları nedir?
- Web sitesinde yer alan bilgi ne amaçla verilmiştir?
- Web sitesinde yer alan bilgi başka kaynaklarda doğrulanan bir bilgi midir?

Objektiflik

- Web sitesinde yer alan bilgide gerçeklik sunulmuş mudur?
- Yazarın amacı açıkça belirtilmiş midir?
- Yazarın kendi fikri mi yoksa nesnel bir bilgi midir?
- Siteye bağlı diğer web siteleri nelerdir?
- Web sitesinde yer alan bilgiler bir görüşü mü destekliyor, propaganda mı yapılmış?
- Yazar nesnel ve tarafsız mıdır?
- Dil özgür kullanılmış mıdır?
- Sayfanın içeriğinde kurum/kuruluş/yazar resmi onayı var mıdır?

Doğruluk

- Bilgi güvenilir ve hatasız mıdır?
- Son güncelleme ne zaman yapılmıştır?
- Bilgiyi kontrol eden biri ya da editör var mıdır?
- Yazım hatası, imla ya da dilbilgisi hatası var mıdır?

- Web sayfasında herhangi bir konuda herhangi bir şey paylaşılabilir mi?
- Başka kaynaklardaki bilgilerle tutarlı mıdır?
- Somut bilgi verilmiş midir?
- Kaynağın içeriğinin nihai sorumlusu verilmiş midir?

Güncellik

- Sayfa güncel midir?
- En son ne zaman güncellendiği görünüyor mu?
- Bağlantı geçerli midir?
- Mevcut olan sayfaları işaret ediyor mu?
- Bilginin ilk yazıldığı tarih nedir?
- Bilgi ilk ne zaman web sayfasında paylaşıldı?
- Belirli bir yıla ait gerçekleri barındırıyor mu?
- Bibliyografya/Referans verilmiş midir?
- Modası geçmiş eksik/yanlış bilgi var mıdır?

Güvenirlilik ve İnanırcılık

- Araştırmacılar web sitesindeki bilgilere neden inanılmalı?
- Web sitesinde yer alan bilgilerde kanıt ve geçerlilik söz konusu mudur?
- Web sitesinde yer alan bilgilerde güçlü kaynaklarla destekleniyor mudur?
- Web sitesini hangi kurum desteklemektedir? (şirket, hükümet, üniversite vs.)

Bağlantılar

- Konuyla ilgili linkler nelerdir?
- Linkler hala geçerli midir?
- Ölü link midir?
- Bağlantıda ne tür kaynaklar bulunmaktadır?
- Bağlantılar herhangi bir denetmen ya da editör tarafından değerlendirilmiş midir?

Hedef Kitle

- Akademisyenler
- Genel halk
- Yaş grubu
- Coğrafi bölge
- Meslek grubu
- Özel bir grup

Karşılaştırma

- Kitap, dergi, makale, vb. formattaki materyallerde aynı bilginin doğrulandığının kontrolünü yapınız.

Uzantılar

Araştırma yapılan ve bilgi edinilen web sitelerinin uzantılarının ne olduğu da son derece önemlidir. Hangi konuda çalışma yapılıyor ise o konuyla ilgili web siteleri tercih etmede kolaylık sağlayacak ve belirleyici olacak şey web sitelerinin uzantılarıdır.

En yaygın etki alanı son ekleri ve bunları kullanmak isteyen kuruluşların türleri (Online Library Learning Center).

.com: Ticari sitelerdir. Ticari çıkarlar tarafından sağlanan bilgiler genellikle teşvik edilen ürün üzerinde olumlu etki yaratmaktadır.

.edu: Eğitim kurumlarıdır. Bu alan adını kullanan siteler anaokulundan yükseköğretime kadar olan eğitim kurumlarını kapsamaktadır (Okulların URL'sine bir göz atıldığında, sonunun edu ile bittiğini göreceksiniz). Bu etki alanı içindeki sitelerinden bilgiler çok dikkatli incelenmelidir. Bilgi eğer bir eğitim kurumunun araştırma merkezi ya da bir bölümünden ise genellikle güvenilir olarak alınabilir. Fakat okulun sunucusu ve edu etki alanını kullansalar bile öğrencilerin kişisel web siteleri ise bilgiler tam olarak güvenilir değildir denilemez; çünkü bu web siteleri genelde okul tarafından izlenmemektedir.

.gov: Hükümet sayfasıdır. Eğer bu etki alanı ile bir siteye rastlarsanız bu federal hükümet sitesini ziyaret ettiğiniz anlamına gelmektedir. Nüfus sayımı istatistikleri, Meclis oturumları ve Yargıtay kararları resmi hükümleri gibi bilgiler bu etki alanı ile biten sitelerde bulunmaktadır. Etki alanı gov olduğunda bilginin güvenilir bir kaynaktan olduğu düşünülmelidir.

.net: İletişim ağıdır. Bu etki alanı son ekleri altında sitenin herhangi bir türünü bulunabilir. Bu etki alanı son ekinden önce hiçbir şeye uygun olmayan tüm siteler için kullanılmaktadır.

.org: Geleneksel, kar amacı gütmeyen derneklere, vakıflara, kuruluşlara db. Ait sayfalardır. Bu tür siteler genelde tarafsız ve güvenilirlerdir.

.mil: Askeri sayfalardır.

İnternette yer alan bilgilerin daha hızlı paylaşılma ve yayılma tehlikesinden dolayı, değerlendirilirken internet/web kaynaklarının basılı kaynaklardan daha fazla dikkat istediği yorumunu yapabiliriz. Yazılan tek bir iletinin dahi hangi web sitesinde, kim tarafından yazıldığı ve ne kadar büyük bir kitle tarafından hızlıca okunabileceği düşünüldüğünde son derece ciddi ulusal ve uluslararası problemlere sebep olabilir. İnternet/web kaynaklarını değerlendirirken: paylaşılan bilginin hangi yetkili kişi/kurum/kuruluş tarafından paylaşılmış, bilginin paylaşıldığı web sitesinin kapsamı o bilgiyle örtüşüyor mu, paylaşılan bilgi objektif mi yoksa propaganda yapmak amacıyla mı paylaşılmış, web sitesi güncel mi ve paylaşılan bilgi güvenilir ve doğru bir bilgi mi, paylaşılan bilginin inandırıcılığı nedir, bilginin paylaşıldığı web sitesinin bağlantıları geçerliliğini korumakta mı, paylaşılan bilginin hedef kitlesi kimlerdir ve webde erişilen bilginin başka kaynaklarla karşılaştırması yapılmış mıdır? Sorularının cevaplarına özen gösterilmelidir.

Sonuç

Tercih edilir hale gelen elektronik yayınlardan bilgiye erişmenin yaygınlaştığı günümüzde, erişilen bilgilerin doğruluğu, güvenilirliği, güncelliği ve erişim hızı son derece önem kazanmıştır. Yalnızca bilimsel araştırmalar değil günlük yaşantımızda da internette edindiğimiz bilgiler için de aynı önem söz konusudur. Özellikle küçük bölgelerde yaşayan halkın eriştikleri bilgileri doğru bir şekilde değerlendirmeyi yaşamlarının her alanında uygulayabilmeleri için, onlara yol gösterici bir bilgi merkezi sorumluluğu üstlenen belediye kütüphaneleri; güncel tuttıkları web sitelerinde internet kaynaklarının hangi kriterler baz alınarak değerlendirileceği bilgisini yine halkın anlayacağı bir dilde ve dikkatini çekebilecek çarpıcı örneklerle web sitelerinde yayınlamalıdır. Bu kriterlerin neler olabileceği yukarıda açıklanmıştır. Ancak, yöre halkının eğitim, kültür ve benzeri alışkanlıkları dikkate alınarak, bu kriterleri nasıl kullanabilecekleri konusu Belediyelerce farklılık gösterebilir. Böylelikle internette var olan bilgiyi nasıl, ne kadar, hangi kriterler eşliğinde

kullanacağını bilen kullanıcılar da internet kaynaklarının kullanımı konusunda farkındalığa kavuşacaktır. Bu da kullanıcıların hem internette gereksiz ve yanlış paylaşılmış bilgilere daha eleştirel bakmalarını hem de internette kendilerinin de yanlış bilgi üretmemeleri gerektiği konusunda duyarlılığa sahip olmalarını sağlayacaktır.

Kaynakça

- Ankara Büyükşehir Belediyesi. (t.y.). *Kütüphaneler*. 26 Mayıs 2016 tarihinde <http://www.ankara.bel.tr/index.php?cID=3108.%2026%2005%202016> adresinden erişildi.
- Antalya Büyükşehir Belediyesi. (t.y.). *Doğan Hızlan Kütüphanesi*. 26 Mayıs 2016 tarihinde <https://www.antalya.bel.tr/calismalarimiz/kultur-sanat-ve-egitim-calismalari/dogan-hizlan-kutuphanesi> adresinden erişildi.
- APA. (2013). *Diagnostic and statistical manual of mental disorders (5. bs.)*. United States of America: American Psychiatric Association.
- Arıkan, A. (2009). Yeni bir disiplinlerarası oluşum niteliğiyle 'Bilgi ve İnovasyon Yönetimi (MBA) Yüksek Lisans Programı: Bir olgu incelemesi. Yıldızeli, A., Arıkan, A ve Çakmak, T. (Ed.). *ÜNAK 2009 Bilgi Çağında Varoluş: "Fırsatlar ve Tehditler" Sempozyumu: 01-02 Ekim 2009 bildiriler kitabı* içinde (s.15-29) İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi.
- Armağan, Ş. (2003). Sorgulama, Bilgi Edinme ve Dezenformasyon. *Türk Kütüphaneciliği*, 17(2), 183-187.
- Berlin Public Library. (t.y.). 26 Mayıs 2016 tarihinde <http://www.berlinlibrary.org/> adresinden erişildi.
- Bozkurt, A. (2013). Açık ve uzaktan öğretim: Web 2.0 ve sosyal ağların etkileri. *Akademik Bilişim 2013-XV. Akademik Bilişim Konferansı Bildirileri: 23-25 Ocak 2013 – Antalya: bildiriler* içinde (s.689-694).
- Bozkurt, A. (2014). Ağ Toplumu ve Bilgi. *Türk Kütüphaneciliği*, 28(4), 510-525.
- Buca Belediyesi. Buca Belediyesi *İl Halk Kütüphanesi*. (1999). 26 Mayıs 2016 tarihinde <http://www.buca.bel.tr/Kultur-Sanat/6/buca-belediyesi-halk-kutuphanesi/kurslar.html> adresinden erişildi.

- Cash, H. , Rae, C. D., Steel, A. H. ve Winkler, A. (2012). Internet addiction: A brief summary of research and practice. *Current Psychiatry Reviews*, 8(4).
- Dhar, M. (2013). *Psychiatry's Contested Bible: How the New DSM Treats Addiction*. Erişim: 26.05.2016, Pacific Standard: <https://psmag.com/psychiatry-s-contested-bible-how-the-new-dsm-treats-addiction-ef3f4b1b99b2#.5cadfsh6i>
- Fergus, T. A. (2015). Preliminary communication Anxiety sensitivity and in tolerance of uncertainty a spotential risk factors for cyberchondria: A replication and extension examining dimensions of each construct. *Journal of Affective Disorders*. 184, 305-309.
- Fritch, J. W. (2001). Evaluating Internet Resources: Identity, Affiliation, and Cognitive Authority in a Networked World. *Journal Of The American Society For Information Science And Technology*, 52(6), 499-507.
- George Town University. *Evaluating Internet Resources*. (2009-2016). 26 Mayıs 2016 tarihinde <http://www.library.georgetown.edu/tutorials/research-guides/evaluating-internet-content> adresinden erişildi.
- Gıda Hattı "Gıda Bilgi Platformu". (22.05.2015). *Gıdada Bilgi kirliliği için yasal düzenleme talebi*. 26 Mayıs 2016 tarihinde <http://www.gidahatti.com/gidada-bilgi-kirliligi-icin-yasal-duzenleme-talebi-10743> adresinden erişildi.
- Heron, P. (1995). Disinformation and Misinformation through the Internet: Findings of an Exploratory Study. *Government Information Quarterly*, 133-139.
- Hızlan, D. (28.03.2016). Kütüphane Haftası bugün başlıyor, *Hürriyet*. 26 Mayıs 2016 tarihinde http://sosyal.hurriyet.com.tr/yazar/dogan-hizlan_4/kutuphane-haftasi-bugun-basliyor_40076601 adresinden erişildi.
- Hiller, A. (2013). *Internet Gaming Disorder Fact Sheet. DSM-5 Development*. American Psychiatric Association
- Konya Büyükşehir Belediyesi. (t.y.). *Koyunoğlu Müze ve Kütüphanesi*. 26 Mayıs 2016 tarihinde <http://konya.bel.tr/sayfadetay.php?sayfaID=950> adresinden erişildi.
- Kültür Daire Başkanlığı Kütüphane ve Müzeler Müdürlüğü. (2013). *İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kütaphęi*. Erişim: 26 Mayıs 2016 tarihinde <http://ataturkkitapligi.ibb.gov.tr/ataturkkitapligi/index.php> adresinden erişildi.

- Kültür ve Turizm Bakanlığı. (1999). *Karabük Zübeyde Hanım İl Halk Kütüphanesi*. 26 Mayıs 2016, <http://www.karabukkutup.gov.tr/> adresinden erişildi.
- Lee College Library. (t.y.). *How can i tell if a website is reliable?*. 26 Mayıs 2016 tarihinde https://www.edb.utexas.edu/petrosino/Legacy_Cycle/mf_jm/Challenge%201/website%20reliable.pdf adresinden erişildi.
- Lefebvre, O. (2008). Is Disinformation Easier than in the Past?. *REAL CORP 2008: Mobility Nodes as Innovation Hubs: 19-21 Mayıs 2008 – Viyana* içinde (s.603-607).
- Library of Congress (2014). *Evaluating Internet Resources: An Annotated Guide to Selected Resources*. Erişim: 26 Mayıs 2016 tarihinde <http://www.loc.gov/rr/business/beonline/selectbib.html> adresinden erişildi.
- Mohammed, S. N. (2012). (Dis)information age: The persistence of ignorance. New York: Peter Lang Publishing Inc
- Nilüfer Belediyesi. (t.y.). *Demirci kütüphanesi*. 26 Mayıs 2016 tarihinde [http://www.nilufer.bel.tr/niluferbelediyesi-223-demirci_kutuphanesi#PopupGoster\[popup\]/0/](http://www.nilufer.bel.tr/niluferbelediyesi-223-demirci_kutuphanesi#PopupGoster[popup]/0/) adresinden erişildi.
- Nilüfer Belediyesi. (t.y.). *Şiir Kütüphanesi*. 26 Mayıs 2016 tarihinde http://www.nilufer.bel.tr/niluferbelediyesi-190-siir_kutuphanesi adresinden erişildi.
- Online Library Learning Center. (t.y.). *Evaluating internet information*. 26 Mayıs 2016 tarihinde http://www.usg.edu/galileo/skills/unit07/internet07_08.phtml adresinden erişildi.
- Özsoy, T. (2009). Fastfood'tan Facebook'a: İnternet bağımlılığı. Akademik Bilişim'09 - XI. *Akademik Bilişim Konferansı 11-13 Şubat 2009 - Harran Üniversitesi, Şanlıurfa* içinde (s. 651-656).
- Perdew, L. (2014). *Internet addiction*. USA: Abdo Publishing.
- Prensky, M. (2009). H. Sapiens Digital: From digital immigrants and digital natives to digital wisdom. *Journal of Online Education*, 5(3), 1-11.
- Pursaklar Belediyesi. (2015). *Şehir Araştırmaları Kütüphanesi*. 26 Mayıs 2016 tarihinde <http://sehirarastirmalarikutuphanesi.com/> adresinden erişildi.

- Reitz, J. M. (2014). *Online dictionary of library and information science*. 26 Mayıs 2016 tarihinde http://www.abc-clio.com/ODLIS/odlis_d.aspx adresinden erişildi.
- Rupert, C. (21.02.2002). Dezenformasyonla geçen bir asır, *Radikal*. 26 Mayıs 2016 tarihinde <http://www.radikal.com.tr/yorum/dezenformasyonla-gecen-bir-asir-624860/> adresinden erişildi.
- Starcevic, V.; Berle, D. (2013). Cyberhondria: Towards better understanding of excessive health-related internet use. *Neurother*. 13, 205-213.
- Toronto Public Library. (2016). 26 Mayıs 2016 tarihinde <http://www.torontopubliclibrary.ca/> adresinden erişildi.
- Türk Dil Kurumu (t.y.). 26 Mayıs 2016 tarihinde http://tdk.gov.tr/?option=com_karsilik&view=karsilik&kategori1=abecesel&kelime2=D adresinden erişildi.
- UC Berkeley Library. *Evaluating Web Pages*. (2012). 26 Mayıs 2016 tarihinde <http://www.lib.berkeley.edu/TeachingLib/Guides/Internet/Evaluate.html> adresinden erişildi.
- University of Illinois at Urbana -Champaign. *Evaluating Internet Sources: Tips and Tricks for Evaluating Web Sites*. (2016). 26 Mayıs 2016 tarihinde <http://www.library.illinois.edu/ugl/howdoi/webeval.html> adresinden erişildi.
- Vienna Public Library. (2013). 26 Mayıs 2016 tarihinde <http://viennapubliclibrary.org/> adresinden erişildi.
- Virginia Tech University Libraries. (2016). *Evaluating Webpages for Research*. 26 Mayıs 2016 tarihinde <http://www.lib.vt.edu/instruct/evaluate/> adresinden erişildi.
- Wallis, D. (1997). Just click no. *The New Yorker*, 72 (42), 28
- Warsaw Community Public Library. (2010-2014). 26 Mayıs 2016 tarihinde <http://www.warsawlibrary.org/> adresinden erişildi.
- Yıldırım, E. (2014). Sosyal medya psikolojisi ve dijital yerliler. *Sağlık Sosyolojisi*, 31, 80-83.
- Zentral- und Landesbibliothek Berlin. (2016). 26 Mayıs 2016 tarihinde <http://www.zlb.de/en.html> adresinden erişildi.